QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(SEDE KOSTITUZZJONALI)

ONOR. MHALLEF
JACQUELINE PADOVANI GRIMA LL.D. LL.M. (IMLI)

Seduta ta' Nhar il-Hamis 13 ta' Lulju, 2017

Kawza Numru: 9
Rikors Numru: 53/2016/JPG

Victor u Ersilia konjugi Buttigieg

VS

L-Avukat Generali

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors ta' Victor (ID. 679953(M)) u Ersilia (ID. 59153(M)) konjugi Buttigieg datat 3 ta' Gunju, 2016, vide fol 1 et seq, li jaqra hekk;

Illi r-rikorrent kien notifikat b'citazzjoni datata 28 ta' April 1992 intavolata minn certu Pacifiko Bezzina bil-premessi u talbiet hemm kontenuti fejn Bezzina kien qieghed jitlob dikjarazzjoni li l-esponent qabad u ttermina appalt moghti lil Bezzina minghajr raguni valida, talab il-likwidazzjoni ta' l-ammont li kien fadallu jithallas a bazi ta' l-istess appalt, bl-imghax u l-ispejjez. Dan ta lok ghall-proceduri fl-ismijiet Pacifiko Bezzina vs Victor Buttigieg (Cit Nru: 462/92), liema proceduri gew ikkontestati mill-esponent.

Illi d-decizjoni finali fil-kawza hawn fuq indikata, mill-Qorti tal-Appell inghatat fil-5 ta' April 2013 u cioe', wiehed u ghoxrin sena wara l-prezentata tal-att promotur.

Illi r-rikorrenti jissottomettu li dan id-dilungar totalment ezagerat u inutile vvjola d-dritt taghhom ghas-smiegh xieraq hekk kif kontemplat fl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja ghad-Drittijiet u Libertajiet Fundamentali tal-Bniedem.

Illi huwa minnu li ezami ta' dan id-dritt jikkomprendi wkoll ezami tal-kumplessita tal-kaz li jkun in dezamina izda ghandu jirrizulta kjarament illi l-kawza hawn fuq indikata ma kienitx ta' xi komplessita' gravi li twassal ghal dan id-dilungar certament eccesiv.

Illi ghandu jinghad li r-ragonevolezza ta' dewmien ta' proceduri fl-isfond tad-dritt ta' smiegh xieraq jirrikjedi wkoll ezami tad-diffikulta o meno tal-proceduri ordinarji. Minn ezami tal-istess jirrizulta car lill-kontestazzjoni ma kienitx xi wahda fejn kien rikjest xi studju approfondit minn aspett legali jew tekniku.

Illi jinghad ukoll li parti minn dan id-dewmien huwa attribwibbli ghall-fatt li l-kawza kienet qieghda tinstema mill-Prim Awla tal-Qorti Civili izda minn numru sostanzjali ta' Imhallfin differenti u dan anke fuq medda ta' zmien relattivament qasir.

Illi jinkombi fuq l-Istat li jara l-proceduri quddiem il-Qrati nostrani ma jigux dilungati inutilment.

Illi f'dan il-kuntest issir referenza ghas-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet ta' Bniedem fl-ismijiet Konig vs FRG (Applikazzjoni numru: 6232/73) moghtija fit-28 ta' Gunju 1978 fejn a para 99 insibu s-segwenti:

"99. The reasonableness of the duration of proceedings covered by Article 6 para. 1 (art. 6-1) of the Convention must be assessed in each case according to its circumstance. When enquiring into the reasonableness of the duration of criminal proceedings, the Court has had regard, inter alia, to the complexity of the case, to the applicant's conduct and to the manner in which the matter was dealt with by the administrative and judicial authorities (above-mentioned Neumeister judgement, pp. 42-43, paras. 20-21; above-mentioned Ringeisen judgement, p. 45, para 110). The Court, like those appearing before it, considers that the same criteria must serve in the present case as the basis for its examination of the question whether the duration of the proceedings before the administrative courts exceeded the reasonable time stipulated by Article 6 para. 1 (art. 6-1)."

Illi aktar minn hekk, il-Qorti Ewropeja tezigi wkoll illi mhux sempliciment isir ezami tal-process shih, izda jista' jkun li jkun utili li tintuza lenti aktar specifika sabiex wiehed jara wkoll certu fazijiet ta' dak il-process. F'dan is-sens issir referenza Comingersoll S.A. V. Portugal (Application No. 35382/97) moghtija nhar is-6 ta' April 2000. Dik il-Qorti kienet irriteniet hekk:

"22. As regards the conduct of the judicial authorities, the Court notes, firstly, delays of one year and seven months between the hearing of 13 November 1984 and the judgement of the Lisbon Court of First Instance of 19 June 1986, and four years and eight months between the date when the judge decided that the proceedings on the third-party summons should resume (24 March 1993) and the order for directions (19 November 1997). ***Those delays suffice by themselves to justify the conclusion that the length of the proceedings was unreasonable. (enfasi tal-esponenti).****"*

Illi d-dewmien in kwistjoni ikkawza pregudizzju finanzjarju lill-esponenti peress illi filwaqt illi s-sorte fil-kawza kien ta' €14,640 (skont is-sentenza tal-Qorti ta' l-Appell) stante li l-esponent gie kkundannat ukoll ihallas l-imghaxijiet mis-7 ta' Mejju 1992 l-esponenti spiccaw hallsu €24,596 f'imghaxijiet, u dan apparti l-ispejjz tal-kawza. It-total li hallsu l-esponenti fil-fatt ammonta ghal €45,786.71.

Illi ghandu jinghad ukoll in effetti illi b'rizultat tal-mod kif imxew il-proceduri, nonostante li Pacifiko Bezzina fit-18 ta' Frar 1994 ammetta li kien thallas ammont u kien fadallu biss bilanc ta' Lm5,481, meta l-Prim Awla tal-Qorti Civili illikwidat l-ammont dovut lil Bezzina bhala pagament ta' l-appalt jidher li sfuggiela dan il-fatt u llikwidat ammont ikbar, li mbghad rega' gie mnaqqas mill-Qorti ta' l-Appell.

Ghaldaqstant l-esponenti jitolbu umilment li din l-Onorabbli Qorti joghgobha:

1. Tiddikjara li l-mod kif giet assenjata quddiem Qorti presjeduta minn diversi gudikanti u kif ukoll id-dewmien ta' wiehed u ghoxrin sena biex gew decizi l-proceduri fl-ismijiet Pacifiko Bezzina vs Victor Butttigieg (Cit Nru: 462/92) jikkostitwixxi vjolazzjoni tad-dritt ta' l-esponent ghas-smiegh xieraq hekk kif kontemplat fl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja ghad-Drittijiet u Libertajiet Fundamentali tal-Bniedem.

2. Tiddikjara li minhabba f'din il-vjolazzjoni r-rikorrenti soffrew danni perkunarju.

3. Taghmel dawk l-ordinijiet, tohrog dawk l-atti u taghti dawk id-direttivi li tqis xierqa, sabiex twettaq, jew tizgura u t-twettiq tad-drittijiet fundamentali tar-rikorrent fosthom illi tiffissa kumpens pagabbli lill-esponent.

U dan taht dak il-provedimenti li jidrilha xierqa u opportuni."

Rat illi l-atti tar-rikors promotur, d-digriet u l-avviz tas-smiegh gew debitament notifikati skond il-ligi.

Rat ir-Risposta tal-Avukat Generali datat 5 ta' Lulju 2016, (vide fol 9 et seq), li taqra hekk;

(1) Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost, fil-mertu il-pretensjonijiet tar-rikorrenti huma infondati fil-fatt u fid-dritt fil-konfront tal-esponent stante li jirrizulta li fil-konfront tar-

rikorrenti ma kien hemm l-ebda dewmien mhux gustifikat fil-proceduri civili attribwibbli ghall-esponent u ghaldaqstant ma hemm l-ebda ksur a tenur tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u/jew l-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja da parte tal-esponent;

(2) Illi dejjem minghajr pregudizzju ghas-suespost, ma sehh l-ebda ksur tal-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja ukoll peress li d-dewmien li minnu qeghdin jilmentaw ir-rikorrenti – u li minhabba fih qed jallegaw nuqqas ta' smigh xieraq – jidher li kien anke attribbwibbli lir-rikorrent innifsu stante li r-rikorrent bhala l-konvenut fil-kawza imsemmija kellu kull interess li jsegwi, ihabrek u jinsisti anke permezz tal-avukat tieghu sabiex il-proceduri jithaffew u jigu finalment decizi. Inoltre, jirrizulta mill-verbali tal-kawza imsemmija li kien hemm diversi seduti fejn ir-rikorrent ma deherx quddiem il-Qorti koncernata;

Illi huwa pacifiku li l-fatturi li principalment ghandhom jittiehdu in konsiderazzjoni sabiex jigi determinat jekk is-smigh ta' process eccediex il-parametri tas-smigh fi zmien ragjonevoli huwa l-komplessita' tal-kaz, l-agir tal-partijiet fil-kawza u l-agir tal-awtorita' jew awtoritajiet relevanti – f'dan il-kaz l-agir ta' awtorita' gudizzjarja;

(3) Illi in kwantu li r-rikorrenti qed jitolbu li jigi dikjarat li sofrew lezjoni tad-dritt taghhom taht l-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja minhabba d-dewmien taz-zmien biex ikun hemm decizjoni definittiva fuq id-drittijiet civili taghhom, jehtieg li jigi sottolineat li l-kwistjoni dwar id-dewmien ma tistax tigi attribwita lill-esponent, meta kien id-dover esklussiv tar-rikorrent li juri interess serju fil-kawza li kien qed jiddefendi u li jirsisti mal-avukat tieghu sabiex il-proceduri jigu effettivament konkluzi. Fil-fatt, jirrizulta mill-verbali tal-kawza citata li r-rikorrenti li qed jilmentaw dwar id-dewmien anke damu diversi seduti sabiex jaghlqu l-provi taghhom u sabiex jipprezentaw in-Nota ta' Kritika taghhom fir-rigward tar-Relazzjoni tal-Periti Gudizzjarji. Ghalhekk, ma jistghux issa f'dan l-istadju wara li ilhom kwazi passivi ghal dawn is-snin kollha jippretendu li jattribwixxu r-responsabbilita tad-dewmien lill-esponent;

(4) Illi jirrizulta li l-mertu tal-proceduri civili in dezamina kien tekniku u kumpless u ghalhekk il-Perit Legali kien jehtieg l-assistenza ta' Perit Arkitett sabiex jespleta l-inkarigu moghti lilu mill-Ewwel Onorabbli Qorti bil-ghan li jigu stabbiliti diversi konstatazzjonijiet dwar min kien responsabbli ghax-xoljiment tal-appalt; il-hlasijiet dovuti minhabba l-istess xoljiment u l-likwidazzjoni ta' danni. Inoltre, apparti l-fatt li l-Onorabbli Qorti tal-Appell ikkonfermat il-fatt li r-rikorrent kien responsabbli ghax-xoljiment tal-appalt in kwistjoni, l-istess Qorti ikkonkludiet dwar il-kwistjoni tal-imghax li:

"Fil-kawza odjerna jirrizulta mill-att li l-konvenut kellu ideja piu o meno tal-ammonti illi kien qed jirreklama l-attur u dan anke fl-istadju tal-mandat ta' inibizzjoni li gie mitlub il-hrug tieghu fejn l-ammont reklamat mill-attur appellat kien ta' ftit aktar minn Lm7,480. Il-konvenut appellant naqas, anke wara li giet deciza il-kawza mill-Prim Awla tal-Qorti Civili, illi jaghmel depozitu gudizzjarju almenu f'dak l-istadju."

(5) Illi dato ma non concesso li din l-Onorabbli Qorti jidrilha li hemm xi ksur tad-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti, fl-umli fehma tal-esponent fic-cirkostanzji odjerni, dikjarazzjoni ta' ksur ghandha tkun sufficcjenti;

(6) Salv Eccezzjonijiet ulterjuri; jekk ikun il-kaz.

Ghaldaqstant l-esponent jitlob bir-rispett lil din l-Onorabbli Qorti joghgobha tichad it-talbiet kif dedotti fir-Rikors Promotur; bl-ispejjez kontra l-istess rikorrenti.

Rat id-dokumenti ezebiti l-atti kollha tal-kawza;

Rat illi l-partijietipprezentaw nota ta' sottomissjonijiet u li l-kawza tista' tithalla ghas-sentenza.

Ikkonsidrat:

Skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qrati Maltin, li tirrifletti dik tal-Qorti Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, sabiex jigi stabbilit il-quantum jew il-qies tad-dewmien fil-proceduri, il-Qorti trid tieghu kont ta' tlett konsiderazzjonijiet, u cioe:-

1. il-komplessita tal-kaz;
2. l-imgieba ta' min ikun qed iressaq l-ilment; u
3. is-sehem tal-awtorijiet koncernati fid-dewmien.[1]

Dan ghaliex:

> "*il-fattur taz-zmien m'ghandux jigi determinat fl-astratt imma fid-dawl tac-cirkostanzi partikolari tal-kaz. [ara Applik Nru 1103/6 kontra l-Belgju]*"[2]

Ghalkemm ma tezisti ebda lista komprensiva li tista' twassal lil Qorti sabiex tiddetermina illi rikorrent ikun sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba dewmien irragonevoli, jinsab assodat kemm fil-gurisprudenza patrija, kif ukoll dik Ewropeja, illi il-komplessita` tal-kaz li kien qed jigi deciz, kif gab ruhu r-rikorrenti fil-kors tal-proceduri li huwa qed jilmenta minnhom, kif imxew il-Qrati fil-kors tal-istess process u x'kellu x'jitlef ir-rikorrenti bhala konsegwenza tal-istess proceduri, oltre, ovvjament, kemm effettivament dam biex il-kaz jigi deciz b'mod finali, huma fatturi krucjali illi ghandhom jigu kkonsidrati mill-Qorti.[3]

Fir-rigward tat-tifsira tal-kuncett "zmien ragonevoli", il-Qrati taghna wkoll esprimew ruhhom u sostnew illi t-terminu fih innifsu ghandu element qawwi ta' diskrezzjonalita` li jhalli f'idejn il-gudikant jiddetermina jekk fic-cirkostanzi partikolari tal-kaz, iz-zmien perkors sakemm il-kawza waslet ghall-gudizzju, kienx ta' tul tali, li jeccedi dak li hu, jew

---

[1] Vide inter alia Sydney Ellul Sullivan vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et, Qorti Kostituzzjonali deciza 28 ta' Jannar 2013.
[2] Anthony Camilleri et vs L-Avukat Generali et, Qorti Kostituzzjonali deciza 28 ta' Settembru 2012.
[3] Zakkarija Calleja vs L-Avukat Generali, Qorti Kostituzzjonali deciza 15 ta' Dicembru 2015.

ghandu normalment jkun accettabbli f'socjeta` demokratika. Dan ifisser illi kull kaz ghandu jigi ezaminat fid-dawl tac-cirkostanzi specjali tieghu.[4]

Huwa dmir tal-Istat li jassigura illi l-process gudizzjarju jimxi minghajr dewmien inutli. Il-Qorti Kostituzzjonali diga kellha l-opportunita' tosserva illi s-sitwazzjoni ta' Qrati mghobbijin b'volum kbir ta' kawzi hafna drabi jservi bhala ostakolu ghall-prosegwiment spedjenti tal-kawzi.[5] Il-Qorti tikkondividi l-fehma espressa bosta drabi minn din il-Qorti diversament presjeduta u l-Qorti Kostituzzjonali illi jezisti nuqqas inerenti fis-sistema ghaliex l-awtorita pubblika qed tonqos mid-dmir taghha "*...li tagħmel disponibbli riżorsi biżżejjed biex il-qorti tkun tista' twettaq id-dmir tagħha.*"[6]

Il-Qorti Kostituzzjonali ukoll diga kellha l-opportunita' tirrileva illi n-nomina ta' perit legali generalment tfisser fil-prattika illi "*...perjodikament "jinzammu seduti" li matulhom jixhed xi xhud jew tnejn...*"[7]. Ma' dan, il-Qorti zzid ukoll illi bosta drabi dawn is-seduti ma jsirux f'positijiet u b'apparat idoneju ghall-gbir tal-provi. Fil-fatt, il-maggoranza ta' dawn is-seduti isiru fil-kuruturi tal-Qorti, fejn mhux l-ewwel darba li tinqala' l-problema li ma jkunx hemm mejda disponibbli biex tkun tista' ssir is-seduta. Barra minn hekk, numru ta' periti legali/teknici mhumiex mghammra b'apparat idoneju biex jigbru x-xhieda, u ghalhekk ikollhom jiktbu dak li jkun qed jixhed ix-xhud, bir-rizultat illi l-process ikompli jitwal, bil-htiega ta' iktar seduti biex jinstemghu ix-xhieda kollha.

Mill-atti jirrizulta illi dan kien proprju dak li gara fil-kaz in ezami. Filfatt, l-ewwel seduta inzammet fil-**15 ta' Marzu 1993**, filwaqt li l-ahhar seduta inzammet fl-**10 ta' Mejju 2004**, u cioe **damu jinzammu seduti ghal ftit aktar minn hdax -il sena, pero, tul dan il-perjodu inzammu biss 35 seduta.** Il-Qorti tosserva illi fis-sena **1995 inzammet seduta wahda biss, fis-sena 1997 inzammu biss zewg seduti**, u fis-sena **1998 inzammu 3 seduti**. Minn dawn il-35 seduta, **17 biss gew utilazzati mill-partijiet**, filwaqt li **fit-18 l-ohra, ma sar xejn.**

[4] Emanuela Brincat vs L-Avukat Generali, Qorti Kostituzzjonali deciza 21 ta' Frar 1996, citata b'approvazzjoni anke fil-kuntest ta' proceduri civili fis-sentenza Zakkarija Calleja vs L-Avukat Generali, Qorti Kostituzzjonali 15 ta' Dicembru 2015.
[5] Joseph Gatt et vs L-Avukat Generali, Qorti Kostituzzjonali deciza 28 ta' Frar 2014.
[6] Iris Cassar et vs L-Avukat Generali, Qorti Kostituzzjonali deciza 27 ta' Marzu 2015.
[7] Iris Cassar et vs L-Avukat Generali, Qorti Kostituzzjonali deciza 27 ta' Marzu 2015.

Kwantu ghal **nofs** is-seduti fejn ma sar xejn, it-tort huwa esklussivament tar-rikorrent, ghaliex jew ma kienx deher hu jew ma kienx deher l-avukat tieghu, pero ghandu jinghad illi ghal tnejn minn dawn is-seduti, r-rikorrent ma kienx deher ghax kien kiser saqajh u ghalhekk ma setghax jattendi l-Qorti; darba ohra ghaliex kien rikoverat l-isptar, u ghalhekk kellu impediment legittimu li ostakolah milli jidher ghal dawn is-seduti. Kien hemm ukoll hames seduti fejn ma sar xejn ghaliex iz-zewg partijiet ma dehrux, filwaqt li kien hemm erba' seduti li ma sarux ghaliex ma deherx l-attur f'dik il-kawza jew l-avukat tieghu.

Inoltre, l-Qorti rat illi **f'dawn il-hdax -il sena, kull ma tressqu kienu total ta' hames xhieda, inkluz il-partijiet inifishom.** Pero, hafna drabi seduta wahda ma kienetx bizzejjed biex jiddiponi x-xhud, u x-xhieda tieghu nfirxet fuq numru ta' seduti. Filfatt, l-ezami tal-Perit Wilfred Debattista dam ghaddej fuq medda ta' tliet seduti, u kien hem bzonn seduta ohra ghal kontro-ezami, filwaqt illi l-ezami tal-attur f'dik il-kawza dam ghaddej circa seduta u nofs, u l-kontro-ezami sar fuq medda ta' hames seduti. Ghandu jigi sottolineat ukoll illi l-kontro-ezami tal-attur kien dam ghaddej minn **Novembru tal-1996 sa' Frar ta' 1999**, **u cioe circa sentejn u nofs.**

Dan il-gbir ta' provi spezzettat u sporadiku jwassal ghal dewmien inutli fil-kawzi, u huwa d-dmir tal-amministrazzjoni li tizgura li jkun hemm sistema fis-sehh li taghmilha possibli li jinzammu seduti ghal gbir tal-provi b'mod regolari u frekwenti, f'postijiet u bl-apparat idoneju ghal dan l-iskop. Zgur m'ghandux ikun, illi 35 seduta jiehdu hdax -il sena biex isiru, u zgur li m'ghandux ikun hemm bzonn il-perkors ta' hdax -il sena, biex jiddeponu hames xhieda.

Il-Qorti tinnota wkoll illi ghalkemm il-provi inghalqu fl-10 ta' Mejju 2004 u r-relazzjoni tal-periti gudizzjarji kienet lesta sat-2 ta' Dicembru 2005, **din ir-relazzjoni setghat tinhalef biss fis-7 ta' Marzu 2007, peress illi l-attur f'dik il-kawza kien ghadu ma hallasx l-ammont dovut f'mizati tal-periti ghar-relazzjoni**, u cioe €2,586.49. Dan id-dewmien ghalhekk zgur li ma jistghax jigi attribwit lir-rikorrent.

Barra minn hekk, kien hemm perjodi ta' inattivita ohra li zgur m'humiex attribwibbli lir-rikorrent. L-ewwel nett, mid-data li fiha kien gie prezentat **ir-rikors guramentat, u cioe fit-28 ta' April 1992 sakemm bdew jinstemghu il-provi, u cioe fil-15 ta' Marzu 1993, kienet diga ghaddiet kwazi sena. Barra minn hekk, wara li r-rikorrent ipprezenta r-rikors tal-appell tieghu fit-3 ta' Novembru 2009, ghal xi raguni dan ir-rikors ma giex imdahhal fl-atti sa Lulju tal-2011, u ghalhekk kien biss wara li lahqu ghaddew sentejn li r-rikors tal-appell setgha jigi nnotifikat lil kontro-parti ghar-risposta.** Sussegwentement ir-rikors tal-appell gie appuntat ghas-smiegh ghas-6 ta' Novembru 2012, **u cioe tliet snin wara li gie prezentat l-appell.** Dan id-dewmien zgur li ma jistghax jigi attribwit lir-rikorrent.

Ghalhekk, ghalkemm huwa minnu illi d-dewmien in kwistjoni kien parzjalment attribwibbli lir-rikorrent, certament ma jistghax jinghad illi r-rikorrent jahti kompletament jew esklussivament ghat-tul ta' zmien li hadet il-kawza li certament kien irraggonevoli. Dan apparti l-fatt illi indipendentement mill-attegjament ta' xi parti mill-kawza, il-Qorti dejjem tibqa' bl-obbligu generali illi tizgura li l-proceduri gudizzjarji pendenti quddiemha jigu decizi minghajr dewmien irragjonevoli, u ghandha dejjem tiehu dawk il-mizuri neccessarji u ragjonevoli sabiex dan isehh.

L-Avukat Generali eccepixxa wkoll illi l-proceduri damu ghaliex il-mertu kien kompless, tant illi l-Perit Legali kien jehtieg l-assistenza ta' Perit Tekniku sabiex jespleta l-inkarigu tieghu. Wara li ezaminat il-verbali tal-kawza in kwistjoni, jirrizulta pero illi l-fatti huma kemmxejn different minn kif qed ippingihom l-intimat. Fil-verita, il-Qorti l-ewwel nett kienet hatret Perit Tekniku, u cioe lil AIC Frederick Doublet, u dan kif jidher **fil-verbal tat-18 ta' Jannar 1993**. Il-Perit Legali imbaghad kien inhatar fl-**4 ta' Gunju 1998** wara talba li kien ghamel il-Perit Tekniku. Mill-kontenut tar-relazzjoni u s-sentenza, ma jidhirx illi kien hemm xi punt legali kompless fil-kawza in kwistjoni, tant illi r-relazzjoni u s-sentenza jittrattaw principalment il-fatti tal-kawza u l-kostatazzjoni tal-Perit Tekniku. Filfatt, mid-dicitura tat-talba li kien ghamel il-Perit Tekniku, jidher illi l-Perit Legali x'aktarx kien inhatar sabiex jassisti lil Perit Tekniki fuq kwistjonijiet ta' procedura legali li kienu jinqalghu waqt is-seduti, bhal per ezempju oggezzjonijiet ghall-produzzjoni ta' xi xhud,

aktar milli ghaliex il-kawza kienet titratta xi punt legali kompless. Tant hu hekk, illi l-eccezzjonijiet tar-rikorrent f'dik il-kawza kienu eccezzjonijet fattwali aktar milli eccezzjonijiet ibbazati fuq xi punt tad-dritt.

Inoltre, l-fatt illi kien hemm bzonn li jigi appuntat Perit Tekniku ma jfissirx awtomatikament illi l-mertu ta' kawza huwa wiehed kompless, ghaliex il-hatra ta' Perit Tekniku hija necessarja f'dawk il-kawzi fejn il-mertu jkun ta' natura tekniku, li anke jekk mhux oggettivament difficli jew kompless ghall-espert, jaqa' barra mill-kompetenza tal-Imhallef sedenti. Barra minn hekk, anke jekk in-natura teknika tal-mertu izzid fil-komplessita tal-kawza, din zgur li ma tistghax tiggustifika l-fatti li l-kawza damet wiehed u ghoxrin (21) sena biex tigi deciza b'mod finali. Dan specjalment meta wiehed iqis illi fattur principali li kkontribwixxa ghad-dewmien ta' din il-kawza kienu perjodi ta' inattivita, u cioe trapass ta' kwazi sena sakemm bdew jingabru l-provi, numru ta' snin fejn kien hemm bejn seduta sa tliet seduti fis-sena, kwazi tliet snin minn meta inghalqu l-provi sakemm inhalfet ir-relazzjoni peritali u tliet snin sakemm gie appuntat l-appell. Ghalhekk din l-eccezzjoni hija certament infondata.

Il-Qorti pero ma taqbilx mar-rikorrent illi d-dewmien kien b'xi mod attriwibbli ghall-fatt illi matul il-kors tal-kawza il-gudikant inbidel diversi drabi. Dan ghaliex il-provi kienu qed jingabru mill-periti gudizzjarji, li dejjem baqghu l-istess, u ghalhekk it-tibdil fil-gudikant ma jidhirx li kien qed ikollu effett fuq l-andament tal-kawza. Imbaghad minn meta tlesta l-gbir tal-prova sakemm inghatat is-sentenza in prim istanza, il-gudikant dejjem baqa l-istess. Ghalhekk dan l-argument jirrizulta nfondat.

Ghal dak li jirrigwarda kumpens, il-Qorti Kostituzzjonali rriteniet illi:

> "**[m]*adankollu din il-qorti hi tal-fehma li f'każijiet bħal dawn fejn jirrigwarda dewmien, il-Qorti Kostituzzjonali ġeneralment ma takkordax danni materjali biex ikopru danni allegatament sofferti imma tagħti***

***kumpens bħala danni morali biex jagħmel tajjeb għal leżjoni kostituzzjonali. Il-Qorti Kostituzzjonali ma takkordax danni ċivili**.*"[8]

Il-Qorti Ewropeja dwar id-Drittijiet Umani taghat indikazzjonijiet specifici f'dak li ghandu x'jaqsam ma likwidazzjoni ekwa tad-danni sofferti kagun dewmien ezagerat fi proceduri gudizzjarji. Gie ritenut filfatt illi somma ta' bejn elf Ewro u elf u hames mitt Ewro ghal kull sena li damu ghaddejin il-proceduri, minn meta gew intavolati sal-gurnata li gew rizolti b'sentenza finali bhala l-figura bazi ghall-kalkolu relevanti.[9]

Il-figura bazika mbaghad tigi ridotta skont in-numru ta' Qrati li trattaw il-kawza, il-kondotta tar-rikorrenti – in partikolari in-numru ta' xhur jew snin ta' differimenti li ghalihom ir-rikorrenti huma responsabbli – u wkoll skont il-livell ta' ghejxien tal-pajjiz koncernat.

Applikati dawn il-principji, is-somma bazika li ghaliha huma ntitolati r-rikorrenti bhala kumpens ghal-lezjoni sofferta minnhom, hija ta' wiehed u ghoxrin elf ewro (€21,000). Dan l-ammont irid pero jitnaqqas sabiex jirrifletti:-

1. Il-fatt illi l-kawza giet trattata minn zewgt iqrati
2. Il-fatt li kien hemm numru ta' seduti fejn ma sar xejn kagun esklussivament jew parzjalment tar-rikorrenti
3. il-livell ta' ghejxien tal-pajjiz.

Ghalhekk il-Qorti tasal ghal konkluzjoni li l-kumpens dovut lir-rikorrenti huwa ta' disat'elef Ewro (€9,000).

Ghal dawn il-motivi, il-Qorti taqta' u tiddeciedi billi tichad l-eccezzjonijiet tal-intimat ghajr eccezzjoni tnejn u tlieta li qed tilqa limitatament, u tilqa' t-talbiet tar-rikorrent, u konsegwentement:

[8] **Said vs L-Avukat Generali**, Qorti Kostituzzjonali deciza 11 ta' Novembru 2011.
[9] Pizzatti v. Italy, ECHR 62361/00 deciza 10 ta' Novembru 2004.

1. **Tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tiegħu għas-smiegħ xieraq hekk kif kontemplat fl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għad-Drittijiet u Libertajiet Fundamentali tal-Bniedem kagun tad-dewmien ta' wieħed u għoxrin sena biex gew decizi l-proceduri fl-ismijiet Pacifiko Bezzina vs Victor Buttigieg (Cit Nru: 462/92); u**

2. **Tiffissa l-kumpens pagabbli lir-rikorrent fis-somma ta' disgħat'elef ewro (€9,000);**

3. **Tordna lill-intimat iħallas lir-rikorrent is-somma stabbilita mill-Qorti ta' disgħat'elef ewro (€9,000), bl-imgħax legali dekoribbli mid-data ta' din is-sentenza sad-data tal-pagament effettiv.**

Bl-ispejjez kollha kontra l-Avukat Generali.

Moqrija.

Mħallef Jacqueline Padovani Grima LL.D. LL.M. (IMLI)

Lorraine Dalli
Deputat Registratur